

Aldona SOLECKA<sup>1</sup>

Pod merytoryczną opieką dr. Konrada RUDAWSKIEGO

## KOSZTY I NIEKTÓRE KORZYŚCI Z UDZIAŁU SIŁ ZBROJNYCH RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ W MISJI W ISLAMSKIEJ REPUBLICIE AFGANISTANU

**Abstrakt:** *W artykule przedstawione zostały przede wszystkim koszty ekonomiczne, jakie ponosiła Polska na przestrzeni ostatniej dekady w związku z zaangażowaniem Wojska Polskiego w misję w Afganistanie. Zwrócono także uwagę na korzyści, takie jak rozwój technologiczny armii oraz zdobyte doświadczenie.*

**Słowa kluczowe:** *NATO, USA, Afganistan, misja, koszty ekonomiczne, korzyści z misji*

### WSTĘP

Udział Wojska Polskiego w misji w Islamskiej Republice Afganistanu jest tematem ciągle aktualnym i intrygującym, zwłaszcza przy kolejnej śmierci polskiego żołnierza. W poniższym artykule została dokonana próba przedstawienia kosztów i korzyści wynikających z zaangażowania w te działania zbrojne. Skupiono się na ukazaniu kosztów ekonomicznych, jakie ponosi Rzeczpospolita Polska w związku z stacjonowaniem Sił Zbrojnych RP w Afganistanie. Zwrócono także uwagę na wsparcie finansowe tych działań przez Sojusz Północnoatlantycki oraz Stany Zjednoczone Ameryki. Znacznie trudniejsze okazuje się doszukanie się korzyści finansowych z udziału Wojska Polskiego w misji, dlatego też w pracy zostały przedstawione inne, trudne do zmierzenia, ale nie mniej istotne, korzyści jakie ma Rzeczpospolita Polska z zaangażowania w te działania zbrojne.

### 1. ARTYKUŁ V TRAKTATU WASZYNGTOŃSKIEGO ORAZ PARTNERSTWO Z USA A UCZESTNICTWO POLSKI W MISJI

Ataki terrorystyczne z 11 września 2001 roku na World Trade Center i Pentagon są oficjalnie uznawane za bezpośrednią przyczynę wkroczenia wojsk koalicji na teren Islamskiej Republiki Afganistanu. Prowadzona tam tzw. wojna o charakterze asymetrycznym trwa już ponad dekadę, ale nadal trudno dostrzec oznaki zwycięstwa państw Sojuszu Północnoatlantyckiego, w tym szczególnie Stanów Zjednoczonych Ameryki, które uznaje się za inicjatora tych działań. Z racji zobowiązań wynikających z Artykułu V Traktatu Waszyngtońskiego, mówiącego o tym, iż atak na dowolne

---

<sup>1</sup> Student 2 roku niestacjonarnych studiów II stopnia kierunku Bezpieczeństwo Narodowe

państwo należące do NATO jest tożsame z atakiem na inne państwa sojuszu, które tym samym udzielił one mu natychmiastowej pomocy<sup>2</sup>, to również i Polska zaangażowała się w działania prowadzone w Afganistanie.

W związku z tym, iż udział Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w opisywanej w tej pracy misji jest konsekwencją członkostwa Polski w NATO oraz partnerstwa ze Stanami Zjednoczonymi, to dopatrywanie się korzyści płynących wyłącznie ze stacjonowania Polskiego Kontyngentu Wojskowego w Afganistanie byłoby znacznym uproszczeniem. Mimo iż działania militarne prowadzone są kilka tysięcy kilometrów od Polski, to mają one duże znaczenie dla bezpieczeństwa naszego państwa, co przejawia się szczególnie w:

- „- wzmocnieniu suwerenności politycznej i ekonomicznej Polski,
- zapewnieniu wzrostu dobrobytu społeczeństwa i poprawy jakości życia obywateli,
- unowocześnieniu sił zbrojnych i rozwijanie ich zdolności współdziałania z armiami sojuszniczymi,
- umacnianiu międzynarodowej pozycji i wizerunku Polski oraz zwiększaniu jej udziału w kształtowaniu środowiska międzynarodowego”<sup>3</sup>.

## 2. KORZYŚCI

### 2.1. Udział w misji jako czynnik determinujący inwestowanie w sprzęt i rozwój gospodarczy

Gdyby nie udział Polskiego Kontyngentu Wojskowego w operacji Międzynarodowych Sił Wsparcia Bezpieczeństwa ( ISAF - International Security Assistance Force) prawdopodobnie nie dokonano by w tak krótkim przedziale czasowym i na taką skalę zakupu nowoczesnego sprzętu dla potrzeb wojska. Jest to owszem inwestycja kosztowna, ale niezbędna w dobie tak szybkiego postępu technologicznego i specyficznych warunków w miejscu pełnienia służby przez polskie wojsko. Znaczącym minusem jest jednak to, że większość tego sprzętu nie wróci do kraju, ponieważ będzie on uszkodzony lub zniszczony. Taki stan rzeczy jest wynikiem wielu czynników, w tym między innymi:

- użytkowania w specyficznych warunkach klimatyczno–bojowych;
- naturalnego procesu eksploatacji.

Jednakże największe szkody powoduje zetknięcie się z IED (Improvised Explosive Device – improwizowane ładunki wybuchowe).

Z zakupem sprzętu wiąże się rozwój polskiego rynku zbrojeniowego, co wpływa w sposób pozytywny na gospodarkę. Niezwykle popularny Kołowy Transporter Opancerzony Rosomak jest produkowany w Wojskowych Zakładach Mechanicznych w Siemianowicach Śląskich, które wygrały przetarg na dostawę ponad 600 sztuk tych pojazdów. Jest to tylko jeden z wielu przykładów obrazujących korelację między misją zagraniczną a polskim rynkiem gospodarczym. Wszak nie od dziś wiadomo, że

---

\* studentka II roku niestacjonarnych studiów II stopnia kierunku Bezpieczeństwo Narodowe.

<sup>2</sup> Traktat Waszyngtoński z 4 kwietnia 1949 roku, Artykuł V. [http://stosunki-miedzynarodowe.pl/traktaty/traktat\\_polnocnoatlantyczny.pdf](http://stosunki-miedzynarodowe.pl/traktaty/traktat_polnocnoatlantyczny.pdf) dostępne dnia 29.12.2011 r.

<sup>3</sup> Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP, s.10.

[http://www.bbn.gov.pl/porta1/pl/475/1144/Strategia\\_Bezpieczenstwa\\_Narodowego\\_RP.html](http://www.bbn.gov.pl/porta1/pl/475/1144/Strategia_Bezpieczenstwa_Narodowego_RP.html) dostępne dnia 29.12.2011 r.

wszelkiego rodzaju konflikty, realizowane zadania militarne, pobudzają gospodarkę danego państwa, przestawiając ją jednocześnie w przypadku wojny na inny kierunek działania.

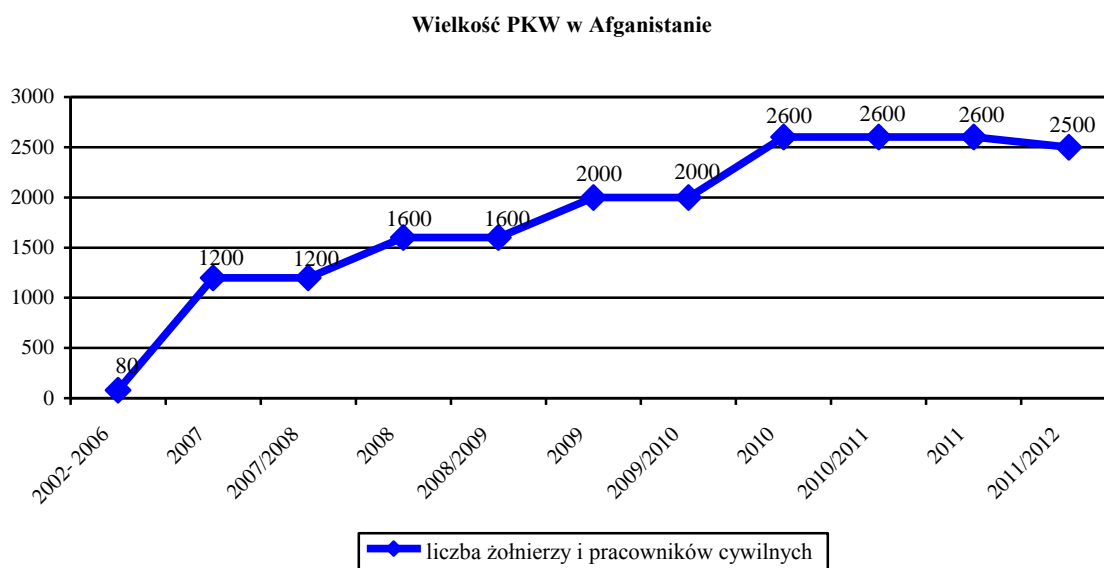
## **2.2. Doświadczenie – największa korzyść**

Trudną do zmierzenia, ale oczywistą korzyścią z zaangażowania Sił Zbrojnych RP w misję w Afganistanie jest zdobyte doświadczenie przez polskich żołnierzy podczas służby w tak specyficznych i trudnych warunkach u podnóża Hindukuszu. Nawet częste wyjazdy na poligon nie dadzą takiego efektu i nie pozwolą wysunąć takich wniosków jak w przypadku uczestnictwa w misji, co szczególnie odnosi się do grup bojowych. Możliwość zakupu i wykorzystania nowoczesnego sprzętu, w tym przede wszystkim samolotów bezzałogowych, znacznie podniosła wartość naszej armii. Taki stan rzeczy w pewnym stopniu ukazuje kierunek, w jakim powinna nastąpić profesjonalizacja Wojska Polskiego, w tym także w zakresie uzbrojenia pojedynczego żołnierza w rejonie wykonywania działań zbrojnych. Żołnierze mieli okazję do sprawdzenia swoich umiejętności w specyficznych warunkach klimatyczno-bojowych, które znacznie odbiegają od tych, z jakimi mają do czynienia w Polsce. Nie bez znaczenia są też doświadczenia nabyte w wyniku współpracy z armią USA oraz żołnierzami innych państw członkowskich Sojuszu Północnoatlantyckiego, którzy stacjonowali razem z Polakami. Można z całą pewnością uznać, iż to właśnie zdobyte doświadczenie jest największą korzyścią, jaką otrzymuje Polska, czy też dokładniej Wojsko Polskie, w wyniku stacjonowania w Afganistanie.

## **3. KOSZTY**

### **3.1. Koszty ponoszone w związku z stacjonowaniem Sił Zbrojnych RP w Afganistanie**

Udział Polskiego Kontyngentu Wojskowego w Afganistanie wiąże się z dużym obciążeniem budżetu państwa, które znacznie się zmieniało na przestrzeni całej dekady, co jest konsekwencją między innymi wzrastającej liczby służących za granicą żołnierzy (rys. 1.) oraz zadań, jakie wojskowi wykonywali.



**Rys. 1. Liczebność Polskiego Kontyngentu Wojskowego w Afganistanie na przestrzeni lat 2002- 2012**

*Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Biura Bezpieczeństwa Narodowego*

Przez pierwsze pięć lat trwania misji, kiedy stacjonowali w Afganistanie nieliczni polscy żołnierze, wydatki na ten cel wyniosły 107 mln złotych<sup>4</sup>. Jednakże wraz z przejściem 2007 roku odpowiedzialności za prowincję Ghazni liczebność Polskiego Kontyngentu Wojskowego znacznie wzrosła, a także zmieniła się odpowiedzialność, zadania oraz potrzeba zakupu sprzętu i uzbrojenia, co przełożyło się na dużo większe wydatki na ten cel niż to miało miejsce dotychczas ( wykres 2). Zgodnie z Postanowieniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 10 października 2011 r. o przedłużeniu okresu użycia Polskiego Kontyngentu Wojskowego w Islamskiej Republice Afganistanu planuje się wydać na ten cel w 2012 roku 502, 894 mln zł<sup>5</sup>. W 2011 roku Ministerstwo Obrony Narodowej przeznaczyło na misje zagraniczne 1.224,4 mln zł<sup>6</sup>, w tym 1,059,8 mln zł został wydatkowany na operację w ramach ISAF<sup>7</sup>.

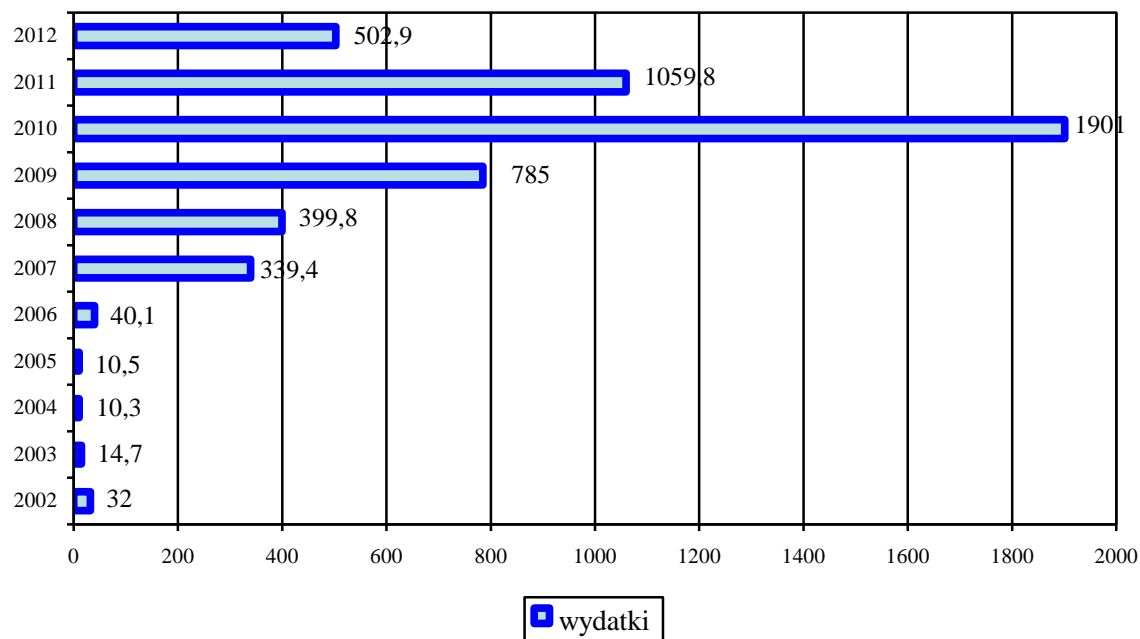
<sup>4</sup> <http://terroryzm.wsiz.pl/artykuly,Koszty-polskiej-misji-w-Afganistanie.html> dostępne dnia 30.12.2011 r.

<sup>5</sup> Postanowienie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 10 października 2011 r. o przedłużeniu okresu użycia Polskiego Kontyngentu Wojskowego w Islamskiej Republice Afganistanu, [http://www.bbn.gov.pl/portal/pl/498/347/Postanowienia\\_Prezdydenta\\_Rzeczypospolitej\\_Polskiej\\_o\\_uzyciu\\_Sil\\_Zbrojnych\\_poza\\_g.html](http://www.bbn.gov.pl/portal/pl/498/347/Postanowienia_Prezdydenta_Rzeczypospolitej_Polskiej_o_uzyciu_Sil_Zbrojnych_poza_g.html) dostępne dnia 30.12.2011 r.

<sup>6</sup> Budżet Ministerstwa Obrony Narodowej na 2011 r., [http://www.mon.gov.pl/pl/strona/37/LG\\_49\\_175](http://www.mon.gov.pl/pl/strona/37/LG_49_175) dostępne dnia 30.12.2011 r.

<sup>7</sup> Postanowienie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 13 kwietnia 2011 r. o przedłużeniu okresu użycia Polskiego Kontyngentu Wojskowego w Islamskiej Republice Afganistanu, [http://www.bbn.gov.pl/portal/pl/498/347/Postanowienia\\_Prezdydenta\\_Rzeczypospolitej\\_Polskiej\\_o\\_uzyciu\\_Sil\\_Zbrojnych\\_poza\\_g.html](http://www.bbn.gov.pl/portal/pl/498/347/Postanowienia_Prezdydenta_Rzeczypospolitej_Polskiej_o_uzyciu_Sil_Zbrojnych_poza_g.html) dostępne dnia 30.12.2011 r.

## Wydanki na PKW w Afganistanie (w mln zł)



**Rys. 2. Wydatki na Polski Kontyngent Wojskowy w Afganistanie w latach 2002–2012 (w mln zł)**

*Źródło: Opracowane własne na podstawie danych Ministerstwa Obrony Narodowej oraz Biura Bezpieczeństwa Narodowego*

Należy przy tym zaznaczyć, że tak duża kwota wydana na potrzeby misji w 2010 roku wiąże się z realizacją przez Polskę tzw. pakietu afgańskiego, czyli zakupu dodatkowego sprzętu, w tym między innymi: silnie opancerzonych samochodów patrolowych, kołowych transporterów opancerzonych Rosomak, śmigłowców transportowych i szturmowych, a także bezzałogowych samolotów, na co przeznaczono sumę ok. 1,6 mld zł<sup>8</sup>.

### 3.2. Dofinansowanie

Analizując koszty związane z udziałem Sił Zbrojnych RP w misji w Afganistanie warto pamiętać, że część środków finansowych związanych z realizacją zadań przez polskich żołnierzy pokrywa NATO oraz USA. Jedną z takich form odciążających polski budżet jest pokrywanie przez Amerykanów kosztów wynikających z transportu Polaków oraz sprzętu w rejon działań operacyjnych. Szacuje się, że tylko w 2008 i 2009 roku armia amerykańska wydała na ten cel 102,5 mln dolarów<sup>9</sup>, czyli ok. 350 mln złotych (po kursie w dniu 31.12.2011 r.).

<sup>8</sup><http://www.money.pl/gospodarka/raporty/artukul/afganska;misja;kosztuje;miliardy;wyjscie;nie;takie;proste,244,0,632308.html> dostępne dnia 30.12.2011 r.

<sup>9</sup><http://terroryzm.wsiz.pl/artykuly,Koszty-polskiej-misji-w-Afganistanie.html> dostępne 30.12.2011 r.

Dodatkowymi, zagranicznymi źródłami finansowania obronności, z których znacząca część pieniędzy jest przeznaczana na realizację zadań przez Wojsko Polskie w Afganistanie, są:

1. Program Inwestycyjny NATO w Dziedzinie Bezpieczeństwa ( NSIP - NATO Security Investment Program) w ramach, którego tylko w 2011 r. Polska otrzymała 223,5 mln zł;
2. Programy Pomocy Wojskowej USA ( FMF - Foreign Military Financing) o wartości 42 mln dolarów ( 120,7 mln zł) w 2011 r.;
3. Międzynarodowy Program Nauczania i Szkolenia ( IMET - International Military Education Training), którego wartości w 2011 r, stanowiła 2,2 mln dolarów ( 6,3 mln zł)<sup>10</sup>.

W porównaniu z poprzednimi latami środki finansowe przekazywane Polsce przez NATO i USA są coraz mniejsze, jednakże ułatwiają one w pewnym stopniu utrzymanie obciążenia ekonomicznego, jakie wiąże się ze stacjonowaniem polskich żołnierzy

w Afganistanie. Niemniej jednak, jak twierdzi gen. Stanisław Koziej, szef BBN, „(...) kraju nie stać politycznie, ekonomicznie i wojskowo na dalsze zwiększanie zaangażowania (...)”<sup>11</sup> w tą misję, dlatego też często pojawiające się głosy o wycofaniu PKW z Afganistanu wydają się być w pewnej mierze słuszne.

#### 4. PRZESPANA SZANSA

Należy zwrócić szczególną uwagę na fakt, iż pod względem czysto ekonomicznym udział w jakiegokolwiek misji zagranicznej jest w rezultacie olbrzymim wydatkiem dla państwa. Rzadkością jest wykorzystanie możliwości wynikających ze stacjonowania w obcym kraju polskich żołnierzy przez firmy i przedsiębiorstwa. Taka sytuacja miała miejsce w Iraku, o czym mówił między innymi Zwierzchnik Sił Zbrojnych, Prezydent RP Bronisław Komorowski: „Pomiędzy 2003 a 2007 rokiem zabrakło chyba determinacji do walki o interesy ekonomiczne. W porównaniu do nakładu sił, jakie zaangażowaliśmy do pomocy w unormowaniu sytuacji w Iraku, korzyści odniesione z tego tytułu przez polskie firmy były znikome. Przespano niestety najlepszy moment do przekucia wysiłku polskich żołnierzy w korzyści o charakterze ekonomicznym. Być może, gdyby przedsiębiorstwa z naszego kraju miały silniejsze wsparcie rządzących w pierwszych kilkudziesięciu miesiącach po wejściu Amerykanów do Iraku, to dziś bilans ekonomiczny prezentowałby się korzystniej”<sup>12</sup>. Niestety obserwując doniesienia z mediów, w tym z prasy i Internetu, można przypuszczać, iż prawdopodobnie sytuacja powtórzy się również w przypadku misji w Afganistanie.

---

<sup>10</sup> Budżet Ministerstwa Obrony Narodowej na 2011r., [http://www.mon.gov.pl/pl/strona/37/LG\\_49\\_175](http://www.mon.gov.pl/pl/strona/37/LG_49_175) dostępne dnia 30.12.2011 r.

<sup>11</sup> <http://wiadomosci.wp.pl/title,Polska-znalazla-sie-w-strategicznym-pacie,wid,12407057,wiadomosc.html> dostępne 30.12.2011 r.

<sup>12</sup> <http://www.tvn24.pl/1,1658537,druk.html> dostępne dnia 29.12.2011 r.

## 5. RENTY, ZADOŚĆUCZYNIENIA, ODSZKODOWANIA

Pisząc o kosztach ponoszonych w wyniku zaangażowania Sił Zbrojnych RP w misję w Islamskiej Republice Afganistanu warto zwrócić uwagę na wydatki, które nierozdzielnie wiążą się z działaniami w rejonie konfliktu zbrojnego, a mianowicie związane ze śmiercią i kalectwem żołnierzy. Na obecną chwilę podczas wykonywania zadań w ramach tej operacji zginęło 36 żołnierzy i 1 pracownik cywilny, wielu wojskowych doznało poważnych urazów ciała w postaci amputacji kończyn czy paraliżu. Z informacji podanej przez szefa Ministerstwa Obrony Narodowej do opinii publicznej wynika, iż w przypadku śmierci wojskowego podczas wykonywania zadań na zagranicznej misji, bliskie osoby otrzymują po 100 tys. zł. zadośćuczynienia oraz do 150 tys. zł. odszkodowania uzależnionego od kondycji finansowej danej osoby. Dodatkowo Ministerstwo Obrony Narodowej wypłaca także renty dla uczących się dzieci uczestników misji<sup>13</sup>. Żołnierze, którzy wrócili do kraju z różnorodnymi urazami przechodzą często długotrwałe, specjalistyczne i kosztowne leczenie, mając nadzieję na możliwość samodzielnego funkcjonowania, bo w wielu przypadkach trudno mówić o powrocie do zdrowia (większość urazów jest efektem wybuchu IED, a to wiąże się zazwyczaj z poważnym uszkodzeniem kończyn). Są to olbrzymie koszty ponoszone przez państwo (a także przez żołnierzy i ich rodziny), których nie uwzględnia się w wydatkach na PKW w Afganistanie.

Warto jednak zwrócić uwagę na fakt, iż sytuacja weteranów misji jest w końcu zauważana przez rządzących, co zaowocowało między innymi przyjęciem 30 marca bieżącego roku *Ustawy o weteranach działań poza granicami państwa*, która gwarantuje weteranom szereg uprawnień, w tym również z zakresu świadczeń zdrowotnych<sup>14</sup>. Wsparcie żołnierzy, którzy służyli w misjach zagranicznych, w tym także wsparcie finansowe, jest niezwykle istotne. Wojskowi wyjeżdżając na tak trudną misję jaką jest np. misja w Afganistanie, muszą mieć zapewnione dość wyjątkowe poczucie bezpieczeństwa i poparcia dla działań, które realizują. Obchodzony 29 maja Dzień Weterana Działań Poza Granicami Kraju jest bardzo cennym wyrazem szacunku i uznania dla tych, którzy narażali swoje zdrowie i życie wykonując zadania na misjach wojskowych.

### PODSUMOWANIE

Udział Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w misji w Islamskiej Republice Afganistanu wiąże się z ogromnymi kosztami ponoszonymi przez Polskę, jednakże w wyniku zobowiązań sojuszniczych oraz dbania o przyszłe bezpieczeństwo kraju i innych państw członkowskich NATO, zaangażowanie w tę misję jest nieodzowne. O ile wydatki budżetowe na misje zagraniczne można dość łatwo skalkulować, o tyle znalezienie wymiernych korzyści, w tym szczególnie ekonomicznych, z udziału polskich żołnierzy w operacji w Afganistanie jest bardzo trudne, jeśli w ogóle możliwe. Niemniej jednak, wydaje się, że aby wzmocnić pozycję Polski w NATO, udział w tego typu misjach jest niezbędny, licząc jednocześnie na tak samo duże zaangażowanie wojsk innych państw w przypadku hipotetycznej agresji zbrojnej na nasz kraj.

<sup>13</sup> <http://www.mon.gov.pl/pl/artukul/12256>, dostępne dnia 15.06.2012 r.

<sup>14</sup> Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o weteranach działań poza granicami państwa, Dz.U. 2011 nr 205 poz. 1203.

**Bibliografia:**

1. Budżet Ministerstwa Obrony Narodowej na 2011 r.,  
[http://www.mon.gov.pl/pl/strona/37/LG\\_49\\_175](http://www.mon.gov.pl/pl/strona/37/LG_49_175) dostępne dnia 30.12.2011 r.
2. Postanowienie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 13 kwietnia 2011 r. o przedłużeniu okresu użycia Polskiego Kontyngentu Wojskowego w Islamskiej Republice Afganistanu,  
[http://www.bbn.gov.pl/portal/pl/498/347/Postanowienia\\_Prezydenta\\_Rzeczypo\\_spolitej\\_Polskiej\\_o\\_uzyciu\\_Sil\\_Zbrojnych\\_poza\\_g.html](http://www.bbn.gov.pl/portal/pl/498/347/Postanowienia_Prezydenta_Rzeczypo_spolitej_Polskiej_o_uzyciu_Sil_Zbrojnych_poza_g.html) dostępne dnia 30.12.2011 r.
3. Postanowienie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 10 października 2011 r. o przedłużeniu okresu użycia Polskiego Kontyngentu Wojskowego w Islamskiej Republice Afganistanu,  
[http://www.bbn.gov.pl/portal/pl/498/347/Postanowienia\\_Prezydenta\\_Rzeczypo\\_spolitej\\_Polskiej\\_o\\_uzyciu\\_Sil\\_Zbrojnych\\_poza\\_g.html](http://www.bbn.gov.pl/portal/pl/498/347/Postanowienia_Prezydenta_Rzeczypo_spolitej_Polskiej_o_uzyciu_Sil_Zbrojnych_poza_g.html) dostępne dnia 30.12.2011 r.
4. Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP, s.10.  
[http://www.bbn.gov.pl/portal/pl/475/1144/Strategia\\_Bezpieczenstwa\\_Narodow\\_ego\\_RP.html](http://www.bbn.gov.pl/portal/pl/475/1144/Strategia_Bezpieczenstwa_Narodow_ego_RP.html) dostępne dnia 29.12.2011 r.
5. Traktat Waszyngtoński z 4 kwietnia 1949 roku, Artykuł V. [http://stosunki-miedzynarodowe.pl/traktaty/traktat\\_polnocnoatlantycki.pdf](http://stosunki-miedzynarodowe.pl/traktaty/traktat_polnocnoatlantycki.pdf) dostępne dnia 29.12.2011 r.
6. Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o weteranach działań poza granicami państwa, Dz.U. 2011 nr 205 poz. 1203.
7. <http://www.tvn24.pl/1,1658537,druk.html> dostępne dnia 29.12.2011 r
8. <http://terroryzm.wsiz.pl/artykuly,Koszty-polskiej-misji-w-Afganistanie.html> dostępne dnia 30.12.2011 r.
9. [http://www.money.pl/gospodarka/raporty/artykul/afganska;misja;kosztuje;miliar\\_edy;wyjscie;nie;takie;proste,244,0,632308.html](http://www.money.pl/gospodarka/raporty/artykul/afganska;misja;kosztuje;miliar_edy;wyjscie;nie;takie;proste,244,0,632308.html) dostępne dnia 30.12.2011 r.
10. <http://wiadomosci.wp.pl/title,Polska-znalazla-sie-w-strategicznym-pacie,wid,12407057,wiadomosc.html> dostępne 30.12.2011 r.
11. <http://www.mon.gov.pl/pl/artykul/12256> , dostępne dnia 15.06.2012 r.